

Num. 1
Seteme
1.991

Toti

REVISTA MESADÈRA DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

Occitan d'Aran e
catalan d'Aragon

Emisores municipaus

Entrevistes

*Comerçant! Otelèr! Hè conéisher
eth tòñ establiment en tot
amassà-te ara campanha de
normalisacion lingüistica der
aranés per miei de: Pannèus,
papèrs de sucre, bosses de
crompa, listat de prètzi, cartes
de menú, targetes, aubarans,
eca, eca.*

*Es vòsti clients ac demoren, e
era Val d'Aran tanben!*

Aranés òc, brembà-te'n!

TOTI

Revista mesadèra deth C.N.L. dera Val d'Aran

CONSELH GENERAU D'ARAN

DIRECCION GENERAU DE POLITICA LINGÜISTICA DERA GENERALITAT DE CATALONHA

EDITE

C.N.L. DERA VAL D'ARAN

Cò de Saforcada, s/n

Tel.: 64 00 92

25530 Vielha

DIRECCION

Frederic Vergès Bartau

CONSELH DE REDACCION

Manuela Ané Brito

Jovita Ané Sanz

Joan Leja Cadena

ESTAMPE

Copinart

C/ Castèth, s/n

25530 VIELHA

COLLABÒREN

Pèpe Gasa

Mn. Joan Caseny

DEPAUS LEGAU

L-1092-1991

PORTADA

Ua boquèra des lacs de Colomèrs

*Era Direccion e eth Conselh de Redaccion
non s'identifiquen pas tostemp damb es
opinions e articles que vien signats.*

SOMARI

EDITORIAU	3
ENTREVISTA	4
COLLABORACIONS	7
CARTES ATH DIRECTOR	11
MONUMENTS	13
CITACIONS D'ACIU...	14
SECCION D'ARANÉS (Occitan)	15
CORNÈR LITERARI	16
ESVAGAMENTS	18

EDITORIAU:

Auançar o hèr repè?

Hè ja tres mesi que se constituïc eth Conselh Generau d'Aran e eth pòble aranés, tanben hè tres mesi que demore quauquarren deth madeish, ua petita causa, un signe o alendada dera sua existéncia, aué per aué non pas ua auta causa.

Credem tanplan que aquest caradís ei frut des vacances ostiuares que com ua plapa malautissa de guitèra nos artenh a toti es ciutadans, e per descomptat ara madeisha Administracion. Mès tot comptat e rebutat, vedem e paupam ath madeish còp que eth prètzhèt qu'an deuant sòn es nòsti nauèths conselhèrs generaus non ei pas bric de planèr, e pr'amor d'açò que s'a de besonh deth trabalh de toti amassa, equip governant e oposicion, entà auançar en camin d'assolidar aquest autogovèrn que tant auem desirat e desiram.

D'aguesta editoriau e tamb eth déuer de ciutadans aranesi, nos dirigim autant ar equip de govèrn com ara oposicion, de que toti dus rebremen tostemp qu'an estat alistats pera volentat populara tà desvolopar era Lei de Regim Especiau d'Aran e ath madeish temps eth sòn programa electorau, e que andús se cauishiguen eth sòn orgulh parçoèr (partidista), e actuen en consciéncia laguens deth camp democratic entath ben de toti e d'Aran.

* * *

Era entrevista

Era Ordre de 31 d'agost de 1982 deth Departament d'Ensenhament dera Generalitat de Catalonha aprovèc eth Programa d'Ajuda ara Renovacion Pedagogica en Ensenhament Primari, damb era fin de balhar supòrt e colaborar ena responsa sectorisada des besonhs qualitatus dera escòla e des mèstres, sustot entad aqueri que trabalhen en mieis ruraus e ciutats de naut nombre d'estatjants. Açò dèc lòc ara experiència des Centres de Recorsi Pedagogs. Ròsa Maria Salgueiro Puyol n'ei era responsabla deth C.R.P. dera Val d'Aran.

Bibliotèca deth C.R.P. dera Val d'Aran en Vielha

- Qu'ei un Centre de Recorsi Pedagogs?

R.- Es Centres de Recorsi Pedagogs son servicis comarcaus d'educacion de penents dera

Direccion Generau d'Ensenhament Primari e adcrits as Servicis Territoriaus. Era sua foncion ei era de balhar supòrt e animacion pedagogica as estudis e mèstres des centres publics e privats; ath madeish temps dan supòrt as activitats pedagogiques des grops de mèstres e a d'aves institucions educatiues.

- Quines foncions a, per exemple, eth C.R.P. dera Val d'Aran?

R.- Es sues foncions son es madeishes que quinevolh aute Centre e naut o baish vien a èster aguestes:

documentacion, bibliografia, difusion, recercament e trabalh pedagogic.

c) Assolidar eth coneishement e aplicacion des desparièrs materiaus e tecnologies educatiues enes estudis e facilità-les eth prèst.

d) Balhar supòrt as programes experimentaus aprovats que se hèsquen enes estudis.

e) Prebotjar activitats de cooperacion entremiei es estudis entà beneficià-se der escambi d'experiències educatiues.

f) Aisir era elaboracion de materiaus e era adequacion des programes deth Departament d'Ensenhament a compdar des recorsi e possibilitats sòcio-culturaus deth miei.

g) Estimular era participança e aufrir collaboracion entàs estudis, projectes, seminaris e d'aves activitats de perfeccionament deth professorat.

h) Carrejar era ajuda de besonh as òrgans deth Departament d'Ensenhament en estudi des besonhs pedagogics des regents o mèstres e ena cerca de solucions mès apropiades.

- Ath delà d'aguestes foncions generaus, eth C.R.P. dera Val d'Aran n'a bèra ua especifica?

R.- Pr'amor des caracteristiques pròpies d'Aran, aguest Centre coordine es trabalhs d'elaboracion e recercament de materiaus pedagogics entar ensenhament dera lengua pròpia d'Aran atau com libres e fiches entar ensenhament des diuerses matèries, per exemple entath parvulari d'aranés e entàs còrsi de primèr e dusau d'E.G.B. qu'an coma lengua basa d'aprentissatge er aranés.

- Guaire hè qu'existís eth

a) Aufrir as estudis un servici estable e permanent de recorsi e de materiaus didactics entàs sues programacions.

b) Facilitar un servici de

C.R.P. dera Val d'Aran?

R.- Pera Resolucion de 21 de noveme de 1.983 dera Direccion Generau d'Ensenhament primari se convoquèc concors de mèrits entà curbir places de mèstres responsables d'aguesti centres. Eth C.R.P. dera Val d'Aran se constituïc er an 1985 e en tot curbí-se era sua plaça aguesta madeisha annada.

- I a bèra publicacion pròpia d'aguest Centre?

R.- Publicam ua revista informatiua mesadèra que s'elabòre aciu madeish. Era sua fin ei hèr conéisher es naues publicacions, materiaus didactics qu'arriben aciu, coma atau madeish servir d'amassada entà seminaris e grops de trabalh. D'aguesta publicacion nomenada "Eth camishèth" se ne hè un centenat d'exemplars es quaus se manen a cadun des mèstres dera Val d'Aran, A.P.As., as auti C.R.P. e a organismes depenents deth Departament d'Ensenhament.

Tanben cau nomenar era revista "Eth sautarèth", elaborada pera escòla rurau e coordinada e publicada per aguest Centre.

- Quin tipe de relacion auetz damb es auti C.R.P.?

R.- I a ua estreta cooperacion entad aquerò qu'ei er escambi de materiau didactic e programacion. Aguest contacte l'auem per miei dera informatica, donc toti es C.R.P. èm interconexionats. Soent auem assemblades de responsables entà premanir actuacions amassa.

- Quini critèris se seguís entà curbir es places de responsables des C.R.P.?

R.- Es C.R.P. an coma responsables a mèstres d'E.G.B., era sua seleccion ei hèta per un Organ de

Seleccion nomenat pera Direccion Generau d'Ensenhament Primari. Eth personau que demore damb plaça a d'exercir un mendre de tres ans es corresponentes foncions en C.R.P. Passat aguest tèrme, pòt èster confirmat en sòn lòc per un aute periòde parier.

- Era Inspeccion d'E.G.B. a bères foncions sus es C.R.P.?

R.- Tanplan que òc coma organisme dirèctament responsable qu'ei dera E.G.B. Entremiei de d'autes ne subergés es que seguissen:

a) Aconselhà-les e estimulà-les en desenvolupament des sues foncions, ath madeish temps informe deth sòn rendement.

b) Informar des programes d'actuacion e memòries de trabalh annau e susvelhar peth sòn compliment.

c) Campar es equipaments e prebotjar er increment de recorsi e er escambi de materiaus, a compdar des experiéncias des estudis.

d) Garantir era coordinacion des C.R.P. damb d'auti servicis d'Administracion que, damb eth madeish encastre territorialu de prestacion, agen de balhar supòrt ar estudi.

Frederic Vergès

Hè dejà tres ans que se celèbre entath mes de junh era tradicionau corruda populara d'Aran, que en tot gèsser de Betren, arribe en Lés. Aguesta pròva ei considerada coma ua minimaraton de 21 Km. de longada.

Enguan ath delà dera Escòla d'Ostalaria de Les ne hè part dera organisacion d'aguesta corruda

Francisco Rodríguez Miranda, en representacion dera Mutua Lleidatana e coma esportiste en tot practicar er atletisme.

- Sr. Francés, per qué a prenut part ena organisacion dera minimaraton d'Aran 91?

R.- Per un canton per'mor que sò practican der atletisme ena modalitat mieja maraton e, per un aute canton qu'ei que aguesta corruda ère en camin de perdé-se, plan per açò era Escòla d'Ostalaria me demanèc se jo coma interessat en atletisme poiria cuèlher era organisacion dera madeisha. Ja sò hèt es diligéncias de besonh cossent tamb eth director dera Escòla d'Ostalaria tà poder començar a premanir era pròva, tanben me cau nomenar d'autes entitats que i collabòren com ei eth Conselh Comarcau.

- I a quauquarrés mès que hèsque atletisme aciu ena Val d'Aran ena madeisha modalitat que era tua? Te trapes soent tamb d'auti esportistes quan hès es tòns entrenaments?

R.- Normaument non me trapi tamb arrés ena carretèra. Sonqu'un gojat qu'ei ATS der Espitau, José Vicente Hernández, qu'a prenut part en quauqua mieja maraton e tamb eth qu'auem projectes de futur entà participar en maratons de nomenada nacionau.

Aquerò que me trapi soent ena carretèra ei plan gent que hèr bicicleta. Aguest ei un espòrt que se practique ben be e qu'ei fòrça complèt. Jo, abantes d'auer auut er accident que me deishèc non dable durant temps, tanben auia hèt bicicleta. Dempús der accident, ath demorà-me un braç miei aganchat non podí pas cuèlhé-la mès.

- D'a on te ven era tua aficion ar atletisme?

R.- Ena mia vida professionau de policia auia prenut part en fôrça pròves d'atletisme, en tot arribar a arténher midalha de plata en 1981 laguens dera policia. Aguesta trajectòria se vedec copada per accident de circulacion que patí, alavetz en torn de deishà-me quèir, vedí que se volia repréner un shinhau era forma fisica e es foncions deth còs, me determinè a córrer. Ath començament siguec plan dur, donc eth mèn còs non podie arrespóner a tot aquerò que li demanaua. Mès a truca de hèr tu per tu, sò tordat a cuélher era forma qu'auia abantes. Tanplan te pogui díder que gràcies ar atletisme posqui hèr ua vida normau e que m'a

policia, tanben en maratons celebrats en València, Mallorca, eca., era darrèra a estat en Donostia (St. Sebastian) que certanament siguec fotuda peth dia de ploja que mos hec.

- Quini son aqueri projèctes que mo'n parlaues adès?

R.- Eth projècte mès vesin a hèr realitat qu'ei córrer ena Corruda Populara d'Aran 91. Sajarè de préner part ena maraton de València deth dia 8 de junh e era de Madrid que vierà èster entath 13 de junhsèga. Entath dia Totsants (Marteror) ja auem era inscripcion amassa tamb J.V.

desvolopar melhor eth nòste trabalh e es nòstes relacions sociaus. Ena Val d'Aran a on lèu toti practiquen er esquí, aqueri que ath madeish temps hèn atletisme, aquerissen aqueth bon premaniment que didfem adès, mès non sonque tar esquí senon entà quinsevolh aute espòrt.

Er atletisme ei un espòrt que ges a bon prèt, donc solet cau de besonh que un parelh d'espartenhes, ua samarreta, un pantalon cuert o ben un chandal, e quinsevolh camin o carretèra servís entara sua practica en tot que d'auti espòrts cau un pialèr de sòs entà podé-les desvolopar.

Entrevista realizada eth 31 de mai.

Joan Leja

Eth nòste protagoniste ath sòn pas per un vilatge der aute canton dera termièra.

ajudat tà superar toti es trebucs, sustot eth de desvelhar aqueri talents de superacion personau. Maugrat que exteriorament non artenhes midalhes, laguens tòn òc, donc, cada dia vas auançant e te trapes mès satisfèt en tot aquerir ua morau de luta que te posse a vfuer tamb gòi e optimisme.

- En guaires competicions as prenut part?

R.- Sò prenut part en fôrça competicions laguens eth còs dera

Hernández entà ua des maratons mès importantes deth mond: era de Naua York era quau a ua longada de 42 Km. e 190 mètres.

- Com atleta que les dideríetz as nòsti legedors?

R.- Prumèr qu'arren que cau sajar de potenciar aquestes pròves coma ei era Corruda Populara d'Aran, donc atau potenciam er espòrt entremiei des nòsti mainatges e dera nòsta gent. Ua bona premanida fisica mos ajude a

Remèrca dera Redaccion: Aciu auem eth testimòni de quauquarrés que mos pròve de que entà hèr espòrt o practicà-ne bèth un en concrèt, non cau pas de besonh grani e sofisticats mieis. Malurosament aué semble èster qu'era "mòda" (frut d'aguest herotge consumisme que mos entornege) ei tot eth contrari: caucèr marca X, esquís Y, eca. E tot açò, be n'ei de luenh d'aqueth aforisme latin de Juvenal: "Mens sana in corpore sano".

*
**

**
*

ER OCCITAN ENA VAL D'ARAN E ETH CATALAN ENA FRANJA DE PONENT

En tot partir d'ua conferéncia, intitulada "Era situacion juridica dera lengua occitana ena Val d'Aran", que hi eth passat mes de deseme laguens des "Jornades sus es lengües en Estat Espanhòu", (1) sagi analizar breument en aguest article era situacion des dues lengües minorisades que enes respectius territòris (era Val d'Aran e era Franja de Ponent) non son bric tractades, o mau tractades per omission, enes respectius estatuts d'autonomia espanhòus que les afècten. En quate paraules, es dus estatuts (eth catalan e er aragonés) ignòren era oficialitat des idiòmes occitan e catalan.

En tot introduisé-vos era comunitat aranesa o Aran e en sajar de daurir era analisi d'ua perspectua aranesa observi que despús dera imposicion deth castelhan pera Constitucion Espanhòla a toti, er Estatut de Catalunya reproduís en un dusau plan ua imposicion deth catalan as aranesi tamb era tecnica dera pretericion.

Des d'aguest punt de partença se mos presente ua relacion mès o mens conflictiva e complèxa enter comunautats lingüistiques. ei a d'èder enter era minoria (occitanofons) e era majoritat-minoria (catalanofons) e era majoritat (ispanofons). E, en entrar ena identificacion, conflictiva en tèrmes politics, de comunautat lingüistica tamb comunautat nacionau, podem parlar dera "coexisténcia" per superposicion (d'un encastre legau configurat per un poder) enter es aranesi (tanben catalans e espanhòus) o era

collectiuetat d'Aran e es catalans (tanben espanhòus) o era collectiuetat de Catalunya ("nacionalitat o pòble catalan) e es espanhòus (sonque espanhòus) o era collectiuetat d'Espanha ("nacion espanhòla e pòble espanhòu").

En nòste cas, es catalanofons o catalans de "la Franja", era relacion ei, bense,

problèma (guardatz er anèx 1) e trapà-mos satisfèts tamb ua faussa reflexion sus era solucion ara mesura des dera nòsta perspectua: "que mès vòlen aguesta gent?" Tanben podem valorar ua realitat lingüistica ena Val d'Aran (guardatz er anèx 2) bric menspredabla, sustot s'auem present que era rèsta dera comunautat lingüistica, es qu'auien d'èster occitanofons en Estat francés, ei cada viatge mès, enter d'autes, en ua precarietat lingüistica deth pròpi idiòma, e, alavetz, èster satisfèts tamb ua vedença idillica que era situacion lingüistica d'Aran ei era melhor de tota era Occitània (era comunautat nacionau que comprén naut o baish era mieitat sud der Estat francés e ua petita part deth nòrd-oèst der Estat italian, ath delà dera Val d'Aran en Estat espanhòu).

Ua auta question ei era denominacion inapropiada dera lengua. S'auie d'auer estimat era denominacion scientifica d'occitan o lengua occitana ara

d'aranés, que per plan arraïcsada que sigue aguesta denominacion sonqu'artenh eth concèpte de varietat lingüistica d'ua lengua o dialècte, e, en aguest cas, mès lèu de subdialècte. Nosati, ena Franja, tanben auem ua grana experiéncia en denominacions aberrantes e estrafalàries (fragatin, tamaritan, l'iteran, maelhan, albeldan..., era imaginacion de quauqui aragonesi tostemp a estat fòrça prolifica) e ena designacion anonima (era nòsta lengua, modalitats

mès conflictiva, mès non tan complèxa, ei a d'èder ua relacion enter era minoria (catalanofons) e era majoritat (ispanofons espciaument glotofags). Non entri ena analisi dera identificacion comunautat lingüistica tamb comunautat nacionau pr'amor qu'auria de definir o conceptuar mots estatutaris com "Aragon, unitat e identitat istorica, aragonés, pòble aragonés..."

En tot tornar entà Aran, podem quèir en ua percepcion de petitesa deth

lingüistiques d'Aragon...).

Eth punt de gessuda dera analisi deth regim juridic dera lengua occitana ena Val d'Aran, ei que er Estatut d'Autonomia de Catalunya non atribuís ar occitan es valors juridics d'oficialitat e propietat (oficiau ena Val d'Aran e pròpia d'Aran). Aguest estatut se limite a prescriure: ``La parla aranesa serà objecte d'ensenyament i d'especial respecte i protecció'' (art. 3.4). Non ei grana causa mès, (non analisi era disposicion des administracions publiques) dera proteccion que balhe er Estatut d'Aragon as modalitats lingüistiques, ua des quaus supausam qu'ei eth catalan.

D'aguesta regulacion estatutària, se'n poirie desprèner que eth legislador a ometut era oficialitat preceptiua (per manament constituicionau) der occitan ena Val d'Aran o non n'a hèt era opcion d'oficialitat s'aguesta a un caràcter potestatiu ena interpretacion deth tèxt constituicionau, e ua auta consequéncia ei s'aguesta omission o opcion represente un condicionament estatutari entà ua declaracion normatiua consegüenta d'oficialitat. Era Lei catalana de normalisacion lingüistica, en art. 28, sajaue de palliar aquestes mancances tamb ua regulacion de quasi-oficialitat.

Era volentat politica a superat eth condicionament estatutari d'omission dera oficialitat, e, per miei d'ua lei ordinària, dispause era oficialitat der occitan (aranés) en art. 2 dera Lei catalana sus eth Regim Especial dera Val d'Aran, norma que desplegue era disposicion adicionau 1ra. der Estatut catalan, que prevé ua sòrta d'autonomia laguens dera autonomia.

Aguesta lei o Estatut especial d'Aran fixe eth seguent regim lingüistic der occitan (aranés):

1.-Reconeishement der occitan com

lengua pròpia d'Aran que forme part d'ua Comunautat Lingüistica occitana e per tant existís ua unitat lingüistica.

2.-Declaracion d'oficialitat der occitan en territòri dera Val d'Aran. Aguesta oficialitat ei compartida pera declaracion estatutària de dobla oficialitat tamb eth catalan e eth castelhan.

3.- Se prescriu er ensenhament der occitan e en aquesta lengua e se'n garanteix er usatge e coneishença e se'n posseix era sua normalisacion.

4.- S'establís era acomodacion deth sistèma educatiu, dera administracion autonòmica e des mieis de comunicacion ad aquest regim juridic der occitan ena Val d'Aran.

5.- Configuracion dera competéncia en matèria lingüistica com ua competéncia compartida enter es institucions d'Aran e era Generalitat de Catalunya.

6.- Se prescriu ua accion de manteneça, promocion e difusion dera cultura aranesa.

Descrita aquesta situacion juridica der occitan ena Val d'Aran, podem extrèir entara nòsta situacion ena Franja es conclusions que seguissen:

1.- Ei un modèu lingüistic superior ath nòste, mès insufisent entà arténher un estadi de plenitud dera lengua occitana, au mens non pas d'ua perspectiua aranesa. Totun açò, ja volerfem nosati, es dera Franja, auer aquest regim lingüistic.

2.- Sense modificar es sacralisats e deficients estatuts d'autonomia, se pòt hèr un reconeishement d'oficialitat e propietat d'ua lengua a trauèrs d'ua lei ordinària. Segontes aquesta via juridica eth condicionament der Estatut aragonés d'omission dera oficialitat dera nòsta lengua non ei un trebuc entà artenhé-la.

3.- Se reconeishen competéncias lingüistiques a institucions pròpies deth territòri a on se parle era lengua. Ena nòsta situacion cau auer en compde aquesta possibilitat, pr'amor que era sensibilitat des de Saragossa pòt èster menor o nulla.

Entà acabar, pensi que cau denonciar er incompliment deth deuer collectiu e d'Aragon de hèr dera Franja un país lingüisticament normalisat. A veir se d'un còp podem víuer plenament en catalan e non èster ciutadans de dusau categoria.

Era comunautat lingüistica o se saue sancera o se morís.

Albelda, gèr de 1991

Juli Pallarol i Sánchez
Avocat, especialista en dret lingüistic.

(1).- Aquestes Jornades, que organises per Institut d'Estudis deth Baix Cinca se héren en Fraga pendent es dies 1 e 2 de deseme de 1990, auien eth programa que seguís:

- *Presentació de les jornades*, a carge d'En Josep Galan, president der Institut d'Estudis deth Baix Cinca.

- *L'Euskera a Navarra*, peth Sr. Lufs Mendoza, deth Departament de Politica Lingüistica dera Deputacion Florau de Navarra.

- *El Català a València*, per Joan Peiró, dera Conselheria de Cultura, Educacion e Sciéncia dera Generalitat Valenciana.

- *La situació jurídica de l'Occità a la Val d'Aran*, per En Juli Pallarol, especialista en dret lingüistic.

- Presentacion dera campanya *Català també*.

- Presentacion deth libre *El debat del català a l'Aragó* (1983-1987), per autor Sr. José Bada Panillo, ex-conselhèr de Cultura e Educacion dera Deputacion Generau d'Aragon.

ES EMISSORES MUNICIPAUS

Es emissores municipaus son en Catalonha un fenomèn plan important, autant pera sua quantitat e estenuda coma peth ``rol'' que desvolopen ena dinamica socio-politica deth Principat.

Malaisidament traparfem un fenomèn mès vertadèrament mediterraneu. Es emissores municipaus son eth hèt actuau que mès retire ar'antica institucion grèga dera ``agora'', ei a díder, era plaça publica, eth lòc a on es ciutadans se trapen entà hè-se, entà parlar, batalhar, préner

grops particulars e d'entitats ciutadanes, e era iniciatiua e empara institucionau des ajuntaments.

A diferéncia d'auti lòcs e païsi a on s'an produsit fenomèns de comunicacion locau, en Catalonha s'a assolidat un modèu lèu tot eth de caractèr public o institucionau. Açò qu'ei pr'amor dera repression, en part des administracions centrau e autonòmica contra es radios ``liures'' e contra es radios comerciaus ``pirates'', en tot que s'an permetut

vieuuda en temps dera Republica e recuperada en bona part tamb era democràcia.

EMUC (Emissores municipals de Catalunya) sonque considèra municipau ua radio locau quan aguesta a estat creada per convengut deth Plen Municipau e demore clara era titularitat publica (municipau) dera emissora. Era forma mès significatiua e estienuda de gestion des emissores municipaus de Catalonha qu'ei eth Patronat municipau, en quau son representades proporcionament totes es fòrças politiquas elegides. Tanben i a ua representacion des entitats culturaus deth pòble e des trabalhadors e collaboradors dera emissora. Se garantís eth caractèr de servici public dera radio.

UNNAU MODÈU DERA RÀDIO.

Quan parlam dera radio municipau non podem pas aludir a un modèu univòc, a un standar, senon a ua grana diversitat de variantes, en foncion dera granor e densitat deth municipi (i a emissora en municipis de 200 estatjants e en d'auti de 300.000) deth parçan a on tanh, deth sòn caractèr de poblacion costiera, interior, de montanha, airau metropolitan, eca., e tanben deth biais d'entèner era foncion dera radio per part des sòns responsables politics e d'aqueri que la realisen. Son condicions que determinen un modèu plurau e polifacetic dera radio municipau en Catalonha.

A despient de tot açò, en tot hèr un esfòrc d'aprèssament as trèts especifics d'aguestes radios, podem hè-ne subergèsser es que seguissen:

a) Un clar concentrament der'atencion informatiua en encastre d'era madeisha localitat e deth madeish parçan.

b) Accès directe e fresc des realisadors e des protagonistes. Eth pòble, era sua gent, es sues entitats e institucions gessen lèu bric

Installacions de Ràdio Aran en Pujòlo (Val d'Aran).

part des iniciatiues collectives.

Aué per aué i a en Catalonha ues 170 emissores municipaus, çò que ven a díder que un 20% des municipis dispausen d'aguest miei de comunicacion, entenut com a servici de domeni locau. Toti es indicis amuishen (mòstren) que encara s'ei luenh deth plafon, e que plan naues emissores municipaus camparàn enes pròp lèu mesi e ans.

Aguest fenomèn ei frut dera dinamica generada en procès de transicion e assolidament dera democracia, e s'escampilhe pera coincidéncia e complementarietat de dus factors: era iniciatiua e trabalh de

(enquia non hè pas guaire temps, donc non èren pas regularisades) es radios municipaus. Mès aguest assolidament s'a produsit tanben, e sustot, pera pròpia dinamica d'escampiulhament e estructurament des emissores municipaus.

En Catalonha i a ua longa tradicion de comunicacion locau, qu'arringue ja deth sègle passat tamb era premsa comarcau; donc, ei causa estonanta eth pòble e vila que non age auut au mens en bèth moment ua publicacion pròpia, realisada per gent deth pòble e centrada sonque ena tematica locau. Ad aguesta tradicion se i hig era viuença ciutadana que pren o percep er ajuntament com a causa sua, tanplan

pimpalhades, gessen talament coma son.

c) Dimension ludica e viu a preséncia des hèstes populars e der espòrt e actes en carrèr.

d) Retrapament des signes d'identitat deth pòble, dera sua lengua e modismes, des sues tradicions, dera sua istòria, des sòns personatges illustres.

e) Encoratjament dera participacion ciutadana, a trauèrs de programes tamb telefon dubèrt, tamb compariment der alcalde (baile) o còssos que conden e balhen compdes dera sua gestion.

f) Dialòg enter sectors desparièrs e coneishement deth teishum ciutadan, exprimit pera participacion des grops e entitats deth pòble en diferenti programes.

ES OBSTACLES O TREBUCS QUE S' AN AUUT DE SUBER-PASSAR.

Es emissores municipaus arraïcsen, en besonh e ena tradicion dera comunicacion locau, en estrambòrd desvelhat pera ràdio enes ans 30 e 40, aciu auem de rebrembar era grana activitat de formacion des entitats culturaus existents en gran nombre enes pòbles de Catalonha, e en desvelhar culturau e participatiu dera democràcia.

A despient d'aguesta fòrça possanta, es emissores municipaus an tumat tamb desparièrs dificultats, autant en sòn desenvolopament intèrn com en extèrn. Entremiei de d'autores auem:

a) Es emissores municipaus enquia non hè pas guaire s'auien trapat d'entrada tamb bèri vuets legaus, e

tamb eth questionament dera sua existéncia per part de sectors dera radiocomunicacion, e tanben per quauques instàncies institucionaus. Açò carrejaue un esquissament important d'energias emplegadas en arténher un ample convengut sociu e institucionau sus aguesta naua formula de comunicacion, aué açò ja ei istòria, donc an estat legalisades non hè pas guaire.

b) Es emissores s'installen e se mantien tamb plan pògui mieis tecnicos e pressupostaris, e soent foncionen sonque o sus era basa dera collaboracion desinteresada de quauques afogades personas (eth nombre de collaborators ven a èster normaument enter es 25 e es 100). Calculam que en Catalonha son mès de 5.000, es personas tamb un compromés com a mendre setmanau tamb era programacion dera sua ràdio.

c) Eth personau qu'entre a collaborar ena ràdio municipau, ei normaument mancat de premanida especifica, e apren a hèr ràdio en tot hè-ne.

d) Es neishentes emissores municipaus se trapen tamb er'abséncia o desconeishement d'un modèu preexistent apropiat ath sòn caractèr pròpi: ràdio locau e publica. Atau s'a produsit plan soent ua certan mimetisme dera ràdio convencionau, en tot pèrder bona part deth shaute o gòl e era rason d'èster dera ràdio municipau.

J. Giménez i Noguera

Coordinador d'EMUC

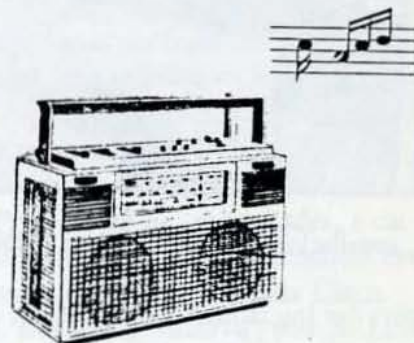
Remèrca dera Redaccion.- En aquestes linhas auem çò que s'a hèt e se hè en Catalonha entà expandir era

lengua, era identitat e era cultura catalana per miei dera comunicacion radiofonica.

En tot profiter aquest article e d'aciu estant mos dirigim as nòsti politics municipaus e as deth Conselh Generau d'Aran entà que prenen cartes en aquest ahèr, e atau arténher ua ràdio municipau o comarcau nòsta, ei a d'èder, aranesa e occitana.

* * *

En Les pendent er estiu d'aran se creèc ua emissora municipau per iniciatiua dera joenessa deth pòble que demanèc ar Ajuntament un petit locau plaçat ena madeisha Casa dera Vila entà tamb materiau plan rudimentari poder hèr quauqua ora de ràdio.

Er Ajuntament atenguec aguesta demana e siguec atau com comencèc aguesta iniciatiua. En un primèr moment e de manèra totaument desinteressada s'arribèren a curbir 12 ores ath dia enter programes informatius, musicaus, literaris e amassades o entrevistes.

En aquesti moments aguesta emissora se trape arturada pr'amor que s'aparie un locau mès ample e comòde entà poder installar un equip complèt qu'a estat cedit per Radiò 4 (Radiò Nacionau d'Espanha en Catalonha).

AS FUTURS ELEJUTS *

Ath deuant des pròp lèu eleccions municipaus e entath Conselh Generau d'Aran a celebrar eth 26 de mai, voleria hèr un tòc d'atencion as nòsti politics de torn sus se bèth carrèr se n'an encuedat jamès de quauquarren que de tostemp ac hèn servir coma reclam publicitari entath torisme, mès que semble èster que les passe despercebut, ignorat o descuedat autant pendent enes sues campanhas electoraus coma (per descomdat!) ena sua legislatura, e qu'ei era sauva e mantenença deth nòste auiatge artistic e arquitectonic des glèises e bèri qu'auti bastiments que ena sua epòca sigueren primordiaus ena economia des nòsti pòbles, parli per exemple des mòles.

Creigui que ja comence èster ora que sigam nosati madeishi es que campem e susvelhem per tot aguest tresaur e sigam nosati madeishi es que prengam es mesures entara sua mantenença e promocion e non demostrar tostemp se ven o non ven era "becada" de dehòra, donc d'ara enlà ua des prumèras competències a transferir entath Conselh Generau serà era de Cultura e açò vò d'èder aué-ne era responsabilitat.

I a bères glèises, com per exemple era de Sant Pèir d'Escunhau que, se non se prenen lèu es mesures pertinentes, vierà èster ua pardia. Sai de bona man que s'an presentat bèri projèctes e demanat subvencions a Bères Arts (Belles Arts, en catalan) entara madeisha, mès semble èster qu'aué per aué aguesti organismes oficiaus sonque alonguen era sua tramitacion, e ath delà a estat presentat en Ajuntament de Vielha-Mijaran, un projècte entà bastí-i cases de 2 au residència ath sòn deuant, tamb tot aquerò era polida e bèra enguarda qu'aué gaudim dera glèisa, desapareisherà, e aciu non passarà pas arren.

Aguest hèt ja a un trist antecedent

tamb era glèisa de Santa Maria de Cap d'Aran de Tredòs, era quau demore aué caperada e lèu embarrada pes cases de 2 au residència que se i an bastit ath sòn torn.

As futurs nauï representants les demani: ``Seguiràn vostes tamb actuacions que meten en perill de desaparicion ua part dera nòsta istòria e ideosincrasia? o dilhèu, per contra mos van a demostrar èster governants responsables e persones capacitades e tamb vedença de pervier entà amiar tà deuant eth prètzhèt dera governabilitat?

Quate ans nos demoren entà sabé'c.

E. Vila Vidal

* Aguesta carta se recebec aciu en Redaccion pendent era campanha electorau. A despiet ad aguest ``lapsus'' de temps passat, la publicam talament com se presentèc, donc eth sòn contengut demore en vigor aué per aué.

ERA PROCESSIONARIA

En un des darrèri numeròs de TOTI, vederem un titular ``S'AUESSE PODUT ARTURAR'', en aqueth cas ère quauquarren a nivèu mondiau coma auem podut comprovar, e nosati des d'aciu pòga causa i podfem hèr, mès aguest títol la tieram nosati laguens de bèth temps (dilhèu quauque an, non pas massa!) e se tractarà sonque dera nòsta Val, mès en aguest cas eth sòn remèdi òc qu'ei enes nòstes mans. Parlam der estat des bòsqui e com morissen es nòsti ARBES a passi de gigant.

Per tota era Val vedem granes plapes ròies enes boscalhams, senhau de que i a malautia en eri.

Tostemp mos auem sentut orgulhosi dera natura que i a entremiei des nòstes montanhes e toti demoren meravilhats pera sua verdor e espessulièr, mès ad aguest pas guaire

li demore ara Val d'Aran tà èster admirada?

Per aquerò m'adrèci laguens dera mia umilda opinion as Ajuntaments e ath Departament deth Mieï Naturau dera Generalitat de Catalonha o a quinsevolh aute organisme que pogue apraiar aguesta situacion, entà que se i hèsquen e ara fin pogam d'èder toti amassa: ``AC AUËM PODUT ARTURAR''.

M. A. Peña Sopena (Vielha)

ES ACAMPADES

Er ostiu ja a colat, un aute an auem tengut es aranesi era embentida d'aquera gent que hug dera vila o der ``stress'' e cerque gèsser de casa. S'an escampilhat ath long e ample deth nòste parçan en tot installà-se per toti es cornèrs possibles.

D'aguesta gent mo'n arribe de tota sòrta, uns educats e respectuosi damb eth mieï que les acuelh, mès d'auti, per contra, luden pera manca absoluta d'aguestes qualitats, e entà pròva dera existència d'aguesti subjèctes sonque auetz de hèr un torn pes endrets a on an hèt jadalha.

Bères causes an cambiat, a Diu gràcies, talament com ei eth deféner d'acampar en Espitau de Vielha laguens deth bòsc de hais, e d'açò ne felicitat ar organisme qu'ac a prebotjat.

Aguestes acampades incontrolades an de desaparèisher, donc, sonque carregen qu'ua imatge negatiua dera nòsta tèrra, e ath delà d'açò, cau rebrembar que era Val d'Aran ja aufrís ua nauta aufèrta de places de camping que pòden acuelher a gran nombre de campistes. S'acabam damb aguest tipe d'acampades gesseram guanhant toti: Es que mos vien a visitar, es que era nòsta activitat o part d'era vire ath torn deth torisme e plan per descomdat, Aran!

Un vesin.

Quauqui uns des establiments aderits ara campanha de normalisacion

(Çò des de Bartièr)

Esdejuars - Aperitius

Plaça Sant Aurenç, 1

Telefon: 64 22 87

VIELHA (Castièro)

BAR

(Çò des de Basteret)

Minjars - Aperitius - Porets rostits

C/ Major, 12

Telefon: 64 15 32

VIELHA (Castièro)

Otèl - Restaurant

Codina casalèra

Carretèra de França, s/num.

Telefon: 64 08 86

PÒNT D'ARRÒS (Marcatosa)

Articles de Present

Rebrembes

(Çò des de Manuèl)

Passeg dera Libertat, 12

Telefon: 64 02 32

VIELHA (Castièro)

Cafeteria

(Çò de Sabatèr)

Esdejuars - Aperitius

Avenguda de Castièro, 4

Telefon: 64 00 68

VIELHA (Castièro)

Supermercat

UNICO

(Çò d'Alexandra)

C/ Major, 18

C/ Anglada

C/ Pas d'Arró

Telefon: 64 00 57

VIELHA (Castièro)

Monuments

GLEISA DE ST. ESTEUE (o ST. SERNILH) DE BETREN

Era glèisa de St. Estèue, nomentada tanben aué de St. Sernilh, nòm manlevat dera vesia glèisa esbauçada (aué cementèri), plaçada mès enjós deth carrèr, se trape entremiei de dues places, era de Cal e era dera Glèisa, ath començament deth carrèr Major, qu'ei er èish vertebrador dera poblacion.

Eth bastiment ei compausat d'ua nau unica, coronada entà solei gessent, per un ample espaci presbiteriau acabat en tres absides poligonas, de cins cares era centrau e tres es lateraus.

Era nau ei caperada tamb ua vòta punchenta, refortilhada tamb tres arcades toraus que trafen empara en uns pilons encrastats enes murs lateraus, a guisha de salhents.

Era sua portalada ena façada N ei formada de quate arquivòtes d'arcs apunchats en desgradacion, tamb es dovèlles abondosament ondrades tamb 60 figures en relèu, qu'alludissen ath Judici Finau, es arquivòtes se pòsen sus quate colomnes per cada canton tamb capitèths plan esgrincelats (obratjats) e en tot entornejar per dehòra es madeishes arquivòtes i a un sauvapovàs en forma de cilha sostengut per consòles e ondrat tamb dobles mieges esfères aparionades. Eth timpan ei format per tres dats, eth deth mie

tamb era Mair de Diu e eth Mainatge, eth dera dreta era Anonciacion, e eth dera quèrra, un monge e un òme despolhat. En frontispici i a un beròi hiestrau gotic tamb dus bracalutz, coronat per ua rosassa entornejada per un sauvapovàs parier ath dera

En sòn laguens sauvaue uns encensèrs de bronze esgrincelat deth sègle XII, es quaus desapareisherent pendent era guèrra civila, atau com un retaule gotic deth sègle XV, aperat de St. Sernilh, òbra deth Mèstre de Vielha, eth madeish autor deth retaule major

Retaule gotic de St. Sernilh de Betren, pintura ath temple de ueu que s'auie per perdut e que en deseme de 1.979 gessec en subasta (enquant) per 2.800.000.- pta. ena sala Brok de Barcelona. (La Vanguardia, 15/12/1.979).

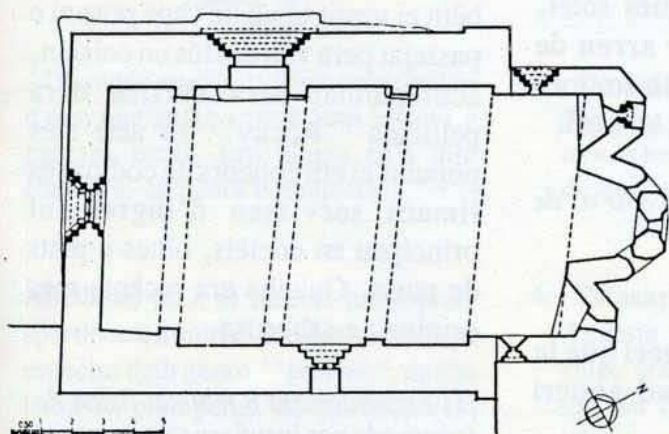
portalada; ara sua quèrra se trape un relèu d'un cavalèr que cauishigue tamb eth sòn chivau a un aute qu'ei ath cant d'ua hemna. Ena façada de cogant i a un aute hiestrau gotic tamb tres arcs apunchats en desgradacion sostenguts per tres colomnes e ua auta rosassa estelada ath dessús, en aguesta madeisha façada se trape eth campanau d'espadhanha.

dera glèisa parroquiau en cap-lòc dera Val d'Aran, e talhes romaniques que sigueren peisheu des ahlandes e de panatòri.

Aguesta glèisa barraue eth pas d'entrada pera plaça de Cal tamb portaus, donc, aué encara i demoren ena façada nòrd es gahons des madeishi atau com es pèires dera volada dera arcada (impòstes).

Segon tradicion auie tanhut aguesta glèisa a ua comunautat de frares, tamb era sua sedença enes auiatges de çò de Palhàs.

F. Vergés Bartau

Planta glèisa St. Estèue de Betren (Catalunya Romànica).

Seccion d'aranés (Occitan)

LOCUCIONS E LEXIC

A despient de, a despriet de (loc. prep.): Contra era volontat des personas o era fôrça des causes.

``Tà amoïnar, quan un se lhèue, cau anar ath despriet deth temps: plòigue, gèle o nhèue...'' Er amoinaire (Mn. J. Condó)

A plaser (adv.): Tamb lentor, doçaments, en hèr tot doç.

``A plaser crabes, eth boc qu'ei vielh'' (Arrepervèri).

``Non ages pas prèssa, hè a plaser''

A prepaus de (d. V) (loc. prep.): Respècte a, en escadença de...

``A prepaus d'aquerò vau mès carar''.

Abajon, anajon, auajon (m):

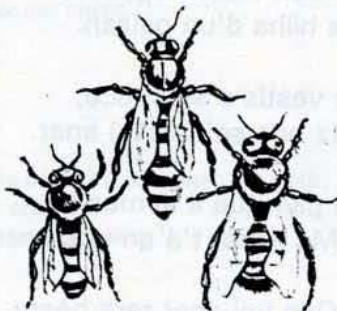

``Vaccinia myrtilla''. Frut nere, redon e doç que se hè sustot enes bòsqui e parçans nauti. Era planta se'n ditz abajoèra, anajoèra o auajoèra.

Abelhard (m.): a) Insècte imenòpter, apertienent a quinsevolh des nombroses espècies deth genre ``bomus'', de còs bombut, plan pelut, de vòl bronider, que viu en societats pas guaire nombroses compausades de mascles, femelhes fecondes e femelhes estèrles

o obrères. Sin.: Braulon, abelha peluda.

b) Mascle dera abelha. Sin.: Abelha guita.

Abiese (f.): Arrasera der auet. Sin.: Ampora

Abastardir (v.tr. e int.): Degenerar dera sua natura es plantes o ua persona enes sues actituds e òbres. ``Aguest caulon que semières ei abastardit''. "Caulutar entà non abastardir es races".

Var. Embastardir.

EXPRESSIONS:

1.- **De naut en baish** / Des pès ath cap. Deth començament ara fin. ``Ac escorrumflèren de naut en baish.''

2.- **De bocadents** / Boca enjós. ``Estramunquèc en ua pèira e queiguec de bocadents''

3.- **De land en land**: Complètement dubèrtes es pòrtes o hièstres. ``En torn de barrar s'ac deishèren dubèrt tot de land en land''.

4.- **Estacar es gats** tamb langoïssa: Aquesta expression remèrque que enlòc era vida ei planèra e que per tot cau trabalhar e trapam gòis e tristors.

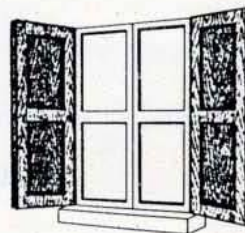
5.- **Mancar dus sòs** entà auer era

pesseta: Ester en un besonh economic.

6.- **Tamb sòs, chapèus en París**: Se s'an es mieis s'artenhen es causes que se desiren.

7.- **Pròp dera glèisa, luenh deth paradís**: Se ditz d'aqueres personas que era sua actitud non correspon pas tamb er esperit deth Evangèli.

8.- **Sautar dera padena** entà quèir laguens deth huec: Se ditz quan se ges d'ua situacion penibla entà arribar a ua auta petjor.

9.- **Hè-te enlà, ce hège** era padena ath tidon, que me mascares! Se ditz d'aqueres personas que ven es peques o defectes des auti sense encuedà-se'n des sòns.

10.- **Qui damb cans** s'amasse qu'apren a lairar: Es companhies plan soent determinen eth nòste comportament.

11.- **Hè-se'n com es crabes** quan se boquissen: Se ditz d'aqueres personas qu'arren les afècte, que non se ne hèn des causes. Persona tranquilla, flematica, un lera.

12.- **Non ei pas** eth que pague qui ei eth prumèr servit: D'açò que n'em plan conscients.

PENSADES

Tot aquerò que non se compren, empodoe.

. *Eugeni d'Ors (1882-1954), assagista, critic e filosòf.*

Es òmes botjats per ideaus dèishen d'interessà-se pera politica.

. *Eduard Punset, politic espanhòu.*

Es sciéncias an es arraïcs hòrtes, mès plan docí es fruts.

. *Aristotels (384-322 a. de N.S.), filosòf grèc.*

Es passi mès importants entà arribar a concentrà-se ei apréner a èster solet tamb un madeish.

. *Erich Fromm (1900-1980), psicoanalista nòrdamerican.*

Cada fracàs ensenhe ar òme quauquarren qu'auie besonh d'apréner.

Quan entenes a quauquarrés parlar deth sòn amor pera pàtria, ei signe de que demore que li paguen per aquerò.

En un mond injust eth que clame pera justícia ei prenut per hòl (lhòco).

Es hemnes se'n maufigen massa des òmes en generau e plan pòc en particular.

. *Anonim*

A valor aqueth qu'admet qu'ei un covard.

Fernandel (1903-1971), actor francés.

Ua garia qu'ei sonque era manèra qu'a un ueu de hèr mès ueus.

. *Samuel Butler (1835-1902), novelista, assagista e critic britanic.*

Quam mèn pensen es òmes, mès parlen.

. *Charles Louis de Seconda de Montesquieu (1689-1755), escrivan e filosòf francés.*

Un critic qu'ei com un poth que cascalege en tot d'auti cauquen.

. *Giovanni Guareschi (1908-1968), escrivan italian.*

Aristòtel

A despient de que sigues solet, non as de díder ne hèr arren de mau. Apren a afrontà-te mès deuant tòn que deuant es auti.

. *Democrit d'Abdera (460-370 a. de N.S.), filosòf grèc.*

Era istòria tanh ad aqueri que la perlonguen, non pas ad aqueri que la sequèstren.

Extrèt dera revista ``Muy Inter-sante``

CAUSES ESTONANTES

Es jainies, mèmbers d'ua sècta religiosa originària dera India, auien formes plan estonantes d'aucí-se: se bracauien tròci dera sua madeisha carn e l'ac aufrien as audèths de rapina. Mès era sua varianta mès estimada ère morir d'anequiliment (1). Aguestes e d'autes practiques d'autosacrifici s'arrecomanau en tèxtes sagrats des sègles XIII ath XVII.

Quauques cliniques japoneses son especialisades en tornar eth pincelatge (2) as hemnes per miei d'ua simpla e de bon prètz operacion cirurgica.

Es limacs son es reis dera hèsta en pòble de Monte Rio. Aguesta poblacion californiana ei envadida un viatge ar an per un gran cantier d'aguesti gasteropòdes, e es sòn poblants les profiten entà bères competicions, talament coma ei era corruda de limacs, e era causida deth superlimac: er exemplar mès bèth ei vestit tamb ua capa porpra e passejat pera vila dessus un coishin, acompanyat pera musica dera pellicula ``Rocky``. Er acte mès popular ei eth concurs de codina: es limacs servissen d'ingredient principau en coctèls, òlhes e plats de pasta. Guanhe era recèpta mès originau e saborosa.

(1) *Esquintament o febletat fisica determinada per insufisença o manca de neuritura.*

(2) *Estat dera hemna que non a auut comèrç carnau tamb cap d'òme.*

ERA HILHA DETH PAISAN E ETH REI

De bon maitin se lève
Era hilha d'un paisan.

Se vestís e se cauce,
Ditz que se'n vò(u) anar.

Sa pair que li demande:
-"Ma hilha, t'a on vòs anar?"

-"Que voi anar tara hèsta
Veir eth rei passar."

-"Non i vages pas, mainada,
Non t'entorneràs pas."

-"I voi anar, mon pair,
Eth rei non me veirà pas.

Anarè d'ombra en ombra,
Ara ombra d'un arram,
Dejós eth laurèr blanc.

Eth rei ère na hièstra
Que guardaue autan

Quina ère aquera dauna
Ara ombra d'un arram.

-"Quina ei aquera dauna
que se solombre tant
Ara ombra d'un arram
Dejós eth laurèr blanc?"

-"Sénher, non sò pas ua dauna,
Que sò hilha d'un paisan!"

-Poiries èster d'un prince
Que non t'entornaries pas!"

-"Eth mèn pair que va díder
Quan non me veirà pas?"

-"Escriueràs ua letra
Que non t'entornes pas!"

Leopold Dardy.

dauna: senhora, dama.

ETH POTH E ETH MOSSUR

Un còp eth poth trapèc ua borsa de sòs dessus eth celh deth palhèr. Un mossur que passaue l'ac panèc. Eth poth, alavetz se calèc darrèr eth mossur en tot cridar:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa!''

Peth camin se trapèc eth lop:

``E qu'as, poth?, ce ditz eth lop.

- Aqueth tròç de borgés, didec eth, que m'a panat era borsa que m'auia trapat!

- Vòs que t'ajuda tà gahà-lo?, didec eth lop.

- Tiò qu'ac voi, ce ditz eth poth: met-te dejós de ma coeta. ''

E eth lop s'enconhèc dejós era coeta deth poth.

Alavetz eth poth se predèc entà córrer e cridar:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa!''

Peth camin trapèc era vop:

``E qu'as, poth?, ce didec era vop.

- Aqueth beròi borgés que se m'empòrte era mia borsa! li responec eth poth.

- Vòs un còp de man tà gahà-lo, poth? li didec era vop.

- Tiò qu'ac voi, li didec er aute; bota-te dejós era mia coeta. ''

Torne arrincar en tot cridar tostemp:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa!''

Peth camin trapèc un arriu:

``E qu'as, poth?, li didec er arriu.

- Eth beròi borgés m'a panat era mia borsa, li didec.

- Vòs que t'ajuda?, li didec er arriu.

- Tiò qu'ac voi, li responec, cala-te dejós de ma coeta. ''

Er arriu se calèc dejós era coeta deth poth.

E eth poth ath sang córrer e en tot cridar:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa!''

En tot escancariar, trape un eishame:

``E qu'as, poth?, li didec er eishame.

- Aqueth arren de borgés m'a panat era mia borsa, ce ditz.

- As besonh de jo, poth?, li demanèc er eishame.

- Tiò que n'è, didec eth. Bota-te devath de ma coeta. ''

E er eishame s'amossèc ara coeta deth poth.

Arribèn en castèth deth mossur:

``Cacaracà, ce cride eth poth deuant era pòrta, ath lairon dera mia borsa, eth borgés deth castèth!''

Eth mossur enmalit lo hec embarrar laguens era bòrda:

``A tu, lop, didec eth poth, trè-nos d'ací!''

Eth lop escanèc eth mairam, hec un horat peth dejós era pòrta e toti se sauvèren.

Eth poth raujós tornèc a cantar deuant era pòrta:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa, eth mossur deth castèth!''

Eth mossur lo hec embarrar ena garièra:

``Vop, trè-nos d'aci!'', cridèc eth poth.

Era vop escanèc es garies, hec un horat peth dejós era pòrta; atau gessec eth poth.

Rebordenc, torne quilhà-se deuant era pòrta e cride:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa, eth mossur!''

Eth mossur escancarie es sues gents, e, raujós, les mane de hè-lo usclar laguens eth horn hlamejant. Lo cuèlhen; aluguen etí horn e lo lancen.

``A tu, arriu, cridèc eth poth, vira-nos d'aguesta!''

E er arriu, còp sec, neguèc eth horn e amortèc eth huec.

E eth poth en tot volastrejar e cantar deuant era pòrta deth castèth:

``Cacaracà, ath lairon dera mia borsa, eth beròi borgés!

``Lo cau aucir'', ce ditz eth Mossur.

Ath que li plumauen eth còth entà punchà-lo:

- Eishame, ce ditz, a tu, petit, vira-nos d'aguesta!''

E er eishame comencèc de nhacar a toti, as codinères enes mans, pera cara, ath Mossur, en nas; e toti cames ajudatz-me!

E eth poth deishèc de cridar:

``Cacaracà, ma borsa! ath lairon eth borgés deth castèth!''

E eth borgés li lancèc era borsa en tot gratà-se eth nas. Eth poth s'entornèc, satisfèt de non aué-se estat en sòn corrau en demorar indecís.

Lexic:

gahar: cuèlher, préner.
borsa: varianta escrita de bossa.
lairon: panaire.
escancariar: pelejar.
amortar: escandir.

botar: méter, hicar, calar.
mairam: bestiar d'ua bòrda.
horat: trauc, cana
enconhar: amagar, estujar.
amossà-se: tié-se.

Leopold Dardý
Antologia populara de Labrit

Esvagaments

	1	2	3	4	5	6	7
1							
2							
3							
4							
5							
6							

CROTZAMENT DE MOTS

Orisontaus: 1.- Me lheurè deth solèr tamb fòrça. 2.- Bèstia qu'a bèc e vòle (pl. e generic). 3.- Capvirat, part deth darrèr deth còs. Capvirat, fòrça, volentat. 4.- Que minges fòrça e soent. 5.- Capvirat, preposicion. Capvirat, cagira d'anar a chivau. 6.- Cantièr de pèires apilerades en ua tèrra o pala d'ua montanha (plurau).

Verticaus: 1.- Somèr. 2.- Poricada o amàs d'auques. 3.- Capvirat, article contractat ``deth'' en francés. 4.- Paret de petit celh que soentament servís tà desseparar dues crambes o abitacions. 5.- Acuelherè favorablament un desir, un prec o demana. 6.- Grop sanguin o sanguinenc. Net, començament deth ser. 7.- Existisses. Sigles d'ua policia militar nazi.

SAUSSÈR DE LETRES

E	S	N	A	U	T	E	N
I	A	I	G	R	U	O	
M	C	A	U	C	A	T	M
I	E	S	L	O	R	N	
R	L	R	I	A	E	R	N
H	U	N	R	D	F	A	
E	I	O	A	U	L	C	T
B	C	V	L	O	E	D	
V	O	P	U	H	G	L	S
Z	L	I	Z	A	I	A	
O	I	P	C	B	S	L	I
B	Ò	I	U	H	T	D	
T	R	E	H	A	A	I	N
I	A	F	R	C	B	A	
E	G	A	R	I	A	T	P

Laguens d'aguest saussèr de letres se i trafen eth nòm de dotze bèsties. Cerca-les.

ENDONVIETES

- 1.- Laurat e relaurat, cap d'arair non i a passat
- 2.- Plen peth dia e uet pera net
- 3.- Pedaçat e arpedaçat, jamès cap d'agulha que la tocat

EDICIONS DETH C.N.L. DERA VAL D'ARAN

CONDES (Colleccion "Era Gabarra" Editoriau Era Galèra):

- 1.- *Era legenda de Guilhèm Telh* (*)
- 2.- *Era Auca d'òr* (*)
- 3.- *Era Gargolha sabenta* (*)
- 4.- *Eth anhèth nere* (*)
- 5.- *Era estèla verda* (*)
- 6.- *Eth pintor deth vent* (*)
- 7.- *Açò ei arrats compdats* (*)
- 8.- *Eth monard Chimino* (*)
- 9.- *Era hèsta en humarau.*
- 10.- *Eth sharmant explorador*
- 11.- *Eth diable presomit*
- 12.- *Es aventures de Flor e de Mosqueta.*
- 13.- *Ena barca de Pare.*
- 14.- *Es cartes de Còia.*
- 15.- *Bernat eth vèrme.*
- 16.- *Era rata Rita.*
- 17.- *Nòa.*
- 18.- *Era viroleta e era camisa de dromir.*

Eth prètz per unitat ei de 225 pta. e 3 exemplars 600 pta.

COMICS (Editoriau Nabau, Barcelona)

PINOCHO (Aranés-Catalan) (*)
HEIDI (Aranés-Catalan) (*)
ALI BABA
TOM SAWYER
ROBIN HOOD

Eth prètz ei de 600 Pta.

(*) Non demoren exemplars d'aguesti titols

PUBLICACIONS

CORS D'ARANÉS

1.000 Pta.

ESCRÍUER ARANÉS

300 Pta.

ARAN PES CAMINS DERA NÒSTA ISTÒRIA

600 Pta.

FORMULARIS ADMINISTRATIUS

300 Pta.

VACANCES EN ARANÉS

225 Pta.

MUSICA D'ARAN

1000 Pta.

PETIT DICCIONARI

PUBLICACIONS A GÉSSER:

- **1000 ARREPERVÈRIS COMENTATS.**
- **NOVÈLLES:** *Emilia*, Gerard de Nerval.
Racondes fantastics, Edgar Poe.
Ua victima dera sòrt. Muller.
- **Recuell des òbres corresponentes ath 1èr Concors Literari 1.990.**
- **350 MOTS.**
- **CONDES (Era Gabarra):**
19.- *Era susmauta des joguets.*
20.- *Pes tardes refresque.*
21.- *Aurelhes de conilh.*

HUELHETONS:

- **TOTI, Noticiari Aranés.** Colleccion de 93 numeròs.
- **ERA CODINA ARANESA,** *Recèptes tradicionaus.*
- **TRIPTIC:** *Es drets lingüistics des ciutadans ena Val d'Aran.*

CONTRIBUÍS ARA CAMPANHA DE SENSIBILISACION DAMB:

- *Samarretes*
- *Pega-solets*
- *Para-soleis tath coche*

MATERIAU INFORMATIC:

- **VORA** (*Verificador Ortografic der Aranés*)

Article 3
Era Val d'Aran non pòt demor
division territoriala pròpia de Catal
madeisha. En aqueri cassi en q
dera Administracion dera Gener
que era Val d'Aran s'intègre ena
cions o de servicis territoriaus de

En aquest sens, aquesta Lei restituis as aranesi de biais
actualisat ua estructura administratiua, que, sens damnatge
dera organizacion municipau, pòt hèr possibla era gestion
mès immediata d'aqueres atribucions qu'afecten dirèctam
ent es interèssi dera organizacion administratiua pròpia,
era normalisacion, er emparament e er ensenhament der
aranés e era mantenença des sues singularitats culturaus.

my Quas-civitat autas que non siguen reservades atn
Plen deth Co Generau.

TÍTOL 1

Disposicions generaus.

Article
Es co

Cosset tamã çò qu'est
amb er article 15.2
rau.

Article 1

—1 Aquesta Lei restablís e actualise e
administratiua pròpia d'Aran, cosset d
cion Addicionau prumèra der Est
Catalonha.

—2 Aran ei ua entitat t
agropacion des territòris mur
Bòrdes, Bossòst, Canejan, Le
e Vilamós, qu'a personalitat juridic
tat e autonomia entath compliment

Article 1
Eth Conselh Generau
reglament vanic de foncionament
era len vigenta.

Article 2

ARANÉS OC, BREMBA-TE'N

—1 Er aranés, varietat dera lengua occitana e propia
d'Aran, ei oficiau ena Val d'Aran. Tanben ne son eth cata
lan e eth castelhan, d'acòrd damb er article 3 der Estatut
d'Autonomia de Catalonha.

—2 Cosset damb er article 3.4 der Estatut d'Autono
mia de Catalonha, er aranés a d'èster objècte d'ensenha
ment e d'especial respècte e proteccion, e se n'a de garan
tir er us tant en sistèma educatiu, com ena actiuetat dera
Administracion dera Generalitat de Catalonha e des mieis
depenents dera CCRTV, en territòri d'Aran.

—3 Aquesta organizacion en sòn reglament organic.

Article 9

—3 Era Generalitat e es institucions d'Aran an d'a
loptar es mesures que s'an de besonh entà garantir eth
oneishement e er us normau der aranés e entà possà-ne
era sua normalisacion.

—4 Era Generalitat e es institucions d'Aran an de vel
lar pera mantenença, era promocion e er expandiment dera
cultura aranesa.

TÍTOL 3

Eleccion e constitucion deth Conselh

vidis en sies circoscripc
ons istorics formats per: Pujol
larcatosa, Lairissa e Quate Lòes.
bres deth Conselh Generau es circo
son integrades pes territòris municip

ijòlo ei integrat pes territòris municipi
ergue, Salardú-Unha e Gessa.
ies e Garòs ei integrat pes territòris
e Garòs.

stjero ei integrat pes territòris municipi
asarilh, Betren, Vielha, Gausac e